

Tidens tecken

Mikael Kurkiala (red.)

Tidens tecken

Den starkes rätt

NUMMER 13 • 2026

Artos Academic

Tidens tecken ges ut vid kyrkokansliet och erbjuder ett forum där samhällseliga och existentiella teman centrala för Svenska kyrkans verksamhet, vision och identitet belyses ur olika perspektiv. *Tidens tecken* vill värna och tillvarata en mångfald av röster och perspektiv. I varje nummer förhåller sig därför artikelförfattarna fritt till angivet tema och de uppfattningar de framför överensstämmer inte av nödvändighet med Svenska kyrkans.

© Författarna 2026

© Artos & Norma bokförlag 2026

GRAFISK FORM
Magnus Åkerlund

REDAKTÖR
Mikael Kurkiala

REDAKTIONSKOMMITTÉ
Jonas Bromander | Marie Wildhammar Okker | Mikael Kurkiala | Marit Norén | Andreas Sandberg

TRYCK
Totem, Polen 2026

ISBN 978-91-7777-350-4

ISSN 2002-4304

Svenska kyrkan
Avdelningen för kyrkoliv
Kyrkokansliet, SE-751 70 Uppsala, Sweden
E-post: mikael.kurkiala@svenskakyrkan.se
Tel: +46 (0)18 16 94 32

Artos & Norma bokförlag
Furugatan 10, SE-931 41 Skellefteå, Sweden
Tel: +46 (0)76 77 935 03 | e-post: info@artos.se | www.artos.se

INNEHÅLL

MIKAEL KURKIALA

Öppning 7

ELIN ANNA LABBA

En stad som bedrar 11

ISAK SVENSSON

Den starkes rätt i den internationella politiken 21

PATRIK OKSANEN

När kriget riktas mot verkligheten:

Om makt, sanning och rätt ifall den starke vinner slaget
i våra huvuden 35

NINA BJÖRK

Kris i samtalsfrågan 49

KARIN PETTERSSON

Frankensteins återkomst:

Om teknik, makt och avhumanisering 59

OLA LARSMO

Om senapskornet 71

PER STARKE

Historiens guide till framtiden:

Om konsten att bekämpa auktoritära ledare 83

PIA MARIANA RAATTAMAA VISÉN

Svenska är språket vi talar i Sverige 99

Bildregister 111

Öppning

2026 års demokrati rapport från institutet V-Dem (*Varieties of Democracy*) vid Göteborgs universitet bekräftar en illavarslande utveckling där demokratin år för år, decennium för decennium, förlorar mark.¹ Under 2025 befann sig nästan en fjärdedel av världens länder i en demokratisk tillbakagång, både i traditionellt stabila demokratier och i länder som vid tiden för millennieskiftet tycktes vara på väg att demokratiseras. Särskilt anmärkningsvärd är kanske den snabba nedmonteringen av demokratin i USA vars globala ranking på demokratiindex fallit från 20:e till 51:a plats på bara ett år.

Den samhällsvision och människosyn som format demokratin som ideal och delvis realiserad verklighet – tanken om alla människors lika värde och rätt att söka, forma och uttrycka sin egen identitet – hotas av en framväxande ideologi som både hyllar och kräver underkastelse inför ett starkt ledarskap. Denna ideologiska förskjutning är märkbar inte bara inom makropolitiken utan återspeglas i snart sagt alla sociala och politiska relationer:

i värderandet av frågor som ”hårda” eller ”mjuka”, i synen på styrka och svaghet, på kultur och på humanioras ställning. Den kommer till uttryck i ett växande förakt för svaghet, en idolisering av makt och förmögenhet och i en framväxande ”manosfär” som vill vidmakthålla eller återupprätta hierarkiska och patriarkala strukturer.

Föreställningen om den starkes rätt kommer exempelvis till uttryck i USA:s och Israels angrepp på Iran men också i den iranska regimens angrepp på den egna befolkningen. Inom förtryckta grupper kringskär patriarkatet kvinnors och flickors rättigheter. När denna asymmetriska maktrelation normaliseras riskerar den att reproduceras på alla nivåer i världssystemet och i alla relationer och sammanhang: mellan stater, individer, klasser och kön, på skolgårdar och arbetsplatser och i populärkulturen. Denna utveckling kan därför inte fångas upp i en enkel dikotomi där onda krafter ställs mot goda eller förövare mot offer. När asymmetrin blir norm intar de flesta av oss växelvis de olika rollerna.

I tider av snabba förändringar bryts väletablerade sociala och politiska mönster upp. Gamla förklaringsmodeller blir irrelevanta. För att använda en sliten bild: När terrängen förändras i en snabbare takt än kartorna går vi vilse. Denna vilsenhet föder en längtan efter tydlighet, starka ledare, någon som pekar med hela handen. Men verkligheten är motsägelsefull och stadd i kronisk förändring och kommer därför aldrig att kunna leva upp till vår förhoppning om entydighet. Vi behöver därför, menar den tyske religionsvetaren Tomas Bauer, värna och utveckla "ambiguitetstolerans" – en förmåga att acceptera och handskas med mångtydighet.²

Denna förmåga odlas inom till exempel litteraturen och konsten och den religion som inte drabbats av fundamentalismens dödliga virus. Ambiguitetstolerans finner också näring i det öppna och utforskande samtalet, det fria och respektfulla utbytet av perspektiv och information.

Information och opinion är intimt sammanlänkade. De förhoppningar om ökad tolerans och öppenhet som en gång knöts till internetrevolutionen har grusats av framväxten av "filterbubblor", av algoritmer slutna och skraddarsydd informationsmiljöer, som bidrar till tunnelseende och virtuella, ibland nästan sektlika, gemenskaper.

Den rasande takt med vilken ny

teknologi – inte minst artificiell intelligens (AI) – utvecklas gör det omöjligt att utvärdera dess konsekvenser. Troligen kommer denna, liksom tidigare tekniska revolutioner, att bidra med mycket gott. Men vi kan redan nu ana dess baksidor, inte minst för det politiska samtalet.

En förutsättning för ett demokratiskt samhälle är en politisk kultur där sanning utgör ett kriterium för utsågors giltighet och relevans. När detta kriterium, i en tid där makthavare snickrar ihop sina egna "sanningar" och historieskrivningar, överges förlorar argumenten en gemensam bas. Denna utveckling påminner om den då världens valutor frigjorde sig från guldmyntheten 1971 och pengarna förlorade kontakten med den materiella grund (guldtackor) som tidigare garanterat deras värde. På motsvarande sätt blomstrar lögnen i dag, i ett politiskt klimat som alltmer befriat sig från sanningens och verklighetens begränsningar.

En annan förankringspunkt för det meningsfulla samtalet är en samsyn om vissa grundläggande värderingar vars relevans bara kan fastställas genom gemensamma överenskommelser och praktiker.

Om vi överger tanken om att sanningen eller det goda ska råda som ideal och gemensamma referenspunkter i vårt gemensamma liv får den råa makten – den som avfärdar etik, regler,

hänsyn, omsorg som tjafs och "woke" – fritt spelrum. Historien bär vittne om vad en sådan utveckling kan leda till.

I detta nummer av *Tidens tecken* närmar sig författarna temat "Den starkes rätt" från olika perspektiv. Artiklarna visar hur en asymmetrisk maktordning kommit till uttryck i historien och nutiden, hur den har legitimerats och bekämpats och hur den har verkat och verkar både på det globala planet och i människors vardagsliv.

*

Elin Anna Labba skildrar hur hennes hemstad Kiruna monteras ned, "omvandlas", när gruvan underminerar marken. "Stadsflytten" blir definitiv när Kiruna kyrka, stadens hjärta, "började röra sig ner för fjället". För många samer är Kiruna ett älskat hem, "färgglatt, som koltar på en samisk sommarfestival" och samtidigt ett fäste för en rasism som gömt undan deras närvaro. Men när politikerna manar folk att dra härifrån ropar myrarna och lågfjällen: "Stanna här med mig."

Isak Svensson beskriver hur den regelbaserade världsordningen hotas när folkrätten ignoreras. Historieförfälskning och "alternativa sanningar", ämnade att legitimera den brutala maktutövningen, är oförmögna att kamouflera vad det egentligen handlar om: den starkes rätt. Mot denna ställer författaren "det rättas styrka" – beredvilligheten att "låta sin styrka begränsas

av principer om vad som är rätt [och] försvara [dem] med styrka."

Patrik Oksanen visar hur krig inte bara utkämpas på de yttre slagfälten utan även i de inre där vapnen inte är missiler och drönare utan desinformation. De riktar inte in sig på att trasa sönder byggnader och kroppar utan människors inre världar – deras tillit och verklighetsuppfattning. När medierna underkastas makten förvandlas de från "en institution som granskar makten till ett system som producerar den verklighet makten behöver".

Nina Björk varnar oss för att det offentliga samtalet, demokratins själva kraftcentrum, riskerar att haverera när vi i stället för att värdera argumentens rimlighet fixerar oss vid den som uttalar dem. Om tillgången till makt och sanning tidigare ansågs sammanfalla, är det i dag snarare den maktlösa som anses äga denna tillgång. Men, skriver Björk, "ingen av dessa två vägar har med sanning att göra" och manar oss att "återvända till jakten på [...] sanningen och argumentet".

Karin Pettersson menar att vi parallellt med en teknisk revolution bevittnar "en värderingarnas kontrarevolution [som] vänder sig mot upplysningens och demokratins själva grundidé – människorna som jämlikar." Denna utveckling drivs av en techelit och politiska makthavare som likt moderna versioner av doktor

Frankenstein är "blinda både för sina egna begränsningar och det mörker de släpper fram".

Genom att följa en kedja av röster frilägger **Ola Larsmo** de antirasistiska och egalitära idéer som utgjort ett centralt stråk i svensk frikyrklighet. Dessa tankar, med rötter i 1800-talets väckelser, rotade sig likt senapskorn i det allmänna medvetandet och bidrog till framväxten av motstånd mot slaveriet och kampen för kvinnors rättigheter. Larsmo lyfter fram olika individers livstrådar som ibland, till synes slumpmässigt, vävs samman och bildar ett mönster i livets väv.

Per Starke menar att vår samtid lider av en obotlig sjukdom vars symtom är "att vi tillåter auktoritära ledares begär efter makt och pengar att förstöra våra chanser att överleva". För att bekämpa detta sjukdomstillstånd behöver vi ett vaccin vars verksamma ämnen är tro, hopp och kärlek. Dessa är inte abstrakta ideal utan "samhällsbärande verktyg för fred och mänsklig värdighet i kamp mot misstro, uppgivenhet och hat".

Pia Raattamaa Visén visar hur språk är oupplösligt förenat med identitet och makt. I norra Sverige har majoritetssamhället, med tillgång till både "storspråket" och makten, stigmatiserat minoritetsspråk som samiska och meänkieli. "Med den starkes rätt definierade, kategoriserade och omkategoriserade Sverige människor och deras språk och platser tills identiteter var brutna [...] språken tystades, kulturerna doldes och skammades, arven gömdes."

*

Vem tillkommer rätten till handlingsutrymme, till att göra sin röst hörd? Den kloka? Den resursstarka? Den med vassast armbågar? Denna fråga har alla samhällen och tider att förhålla sig till. I Bergspredikan antyder Jesus ett svar som i många avseenden är en inversion av den rådande politiska ordningen: de första ska bli de sista, de ödmjuka skall ärva landet och de barmhärtiga möta barmhärtighet.

Mikael Kurkiala, redaktör

Noter

- 1 Lindberg, Staffan (red). *Unraveling the Democratic Era? Democracy Report 2026*.
- 2 Thomas Bauer. *Förlusten av mångfald: När världen görs enfaldig*. Dualis, 2019.